

Lausunto

12.02.2021

Asia: VN/10164/2019

Lausuntopyyntö vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän ehdotuksesta hallituksen esitysluonnokseksi lastensuojelun vaativaa sijaishuoltoa koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Esitetään lisättäväksi uusi 2 momentti pykälään 4 a § Lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin. Selkiyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten rajanvetoa? Jos ei, miten säännöstä tulisi muuttaa?

Selkiyttää siinä mielessä, että rajataan enemmän koskemaan koskemaan vain lastensuojelun asiakkaana olevia lapsi, mutta pykälä on edelleen yleisluonteinen.

2. Esitetään säädettäväksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoitus 35 lasta/sosiaalityöntekijä (13 b §). Mitä vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Asiakasmäärän mitoitus koetaan hyväksi ratkaisuksi. Pienempi asiakasmäärä ei tosin takaa sitä, että aikaa/asiakas on enemmän käytettävissä, koska asiakkaiden tilanteet ovat hyvin erilaisia. Mitoituksen myötä voidaan kuitenkin päästä siihen, että työskentelyn laadun voi ajatella parantuvan eli esim. työntekijä on paremmin tavoitettavissa ja hänellä on enemmän aikaa asiakkaan kanssa tehtävään työhön. Lisäksi parantaa mahdollisuuksia lapsen ja hänen asioistaan vastaavan sosiaalityöntekijän henkilökohtaisiin tapaamisiin.

Asiakasmäärän mitoitutuksen myötä Rovaniemen kaupungin lastensuojeluun tulisi tämän hetken arvion mukaan palkata 3-4 sosiaalityöntekijää lisää. Tämä luonnollisestikin lisää henkilöstökustannuksia. Sosiaalityöntekijöiden rekrytoinnissa on ollut jo nyt haasteita, asiakasmäärän mitoituksen myötä tarvittavan henkilöstön suhteen voi olla edelleen rekrytointiongelmia.

3 a. Vastaavatko 15 §:n täsmennykset tätä tavoitetta?

Kyllä pääosin

3 b. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Terveydenhuollon osalta pääosin. Aikamääre viivytystä on epämääräinen, mutta tarkempi määrittely lakitasolla tietysti hankalaa. Tämä kuitenkin painottaa sitä, että mahdollisimman nopeasti tehdään terveydenhuollon selvittelyt ja aloitetaan tarvittavat hoidot, tukitoimet, terapiat yms. Sijaishuollossa olevien lasten hoidon tarpeet priorisoituvat väistämättä arvioinnissa muiden lasten edelle. Haastavaa voi olla käytännössä toimia viivytystä, kun monissa palveluissa resurssit on tiukasti käytössä. Edellyttää toimintamallin kehittämistä, mutta onnistunee, koska asiakasmäärät kuitenkin kohtuullisen pieniä.

Sijoittajakunnan terveydenhuollon osallistuminen toiseen kuntaan sijoitetun lapsen hoitoon on varmasti sijoituksen alkuvaiheessa perusteltua ja hyödyllistä, etäyhteyksin järjesteltävissä, mutta vaatii tietysti aikaa. Jos lapsen sijoitusaika on pitkä, on hyödyllisempää, että silloin yhteistyö on tiiviimpää sijoituskunnan terveydenhuoltoon, koska sinne kertyy ajankohtainen tieto terveydentilasta ja -tarpeista. Tietysti tilanteessa, jossa lapsi on palaamassa kotikuntaan, on tärkeää huolehtia tietojen saanti kotikunnan terveydenhuoltoon.

Lasten ja nuorten ongelmat juontavat usein juurensa lapsen oppimisvaikeuksiin tai muuhun toimintarajoitteeseen tai mielenterveys- ja päihdeongelmaan. Kun tutkimukset, hoito ja kuntoutus saadaan kuntoon ja osaksi lapsen ja nuoren palvelukokonaisuutta, voi sijaishuollon tarve lyhentyä ja vanhemmat selviävät lasten kanssa tuetusti kotona.

On hyvä, että nyt on lakiin kirjattu että terveydenhuollon ammattihenkilön on perusteltava asiansa pyynnöstä kirjallisesti. Sosiaalityöntekijöiden tähän helpompi vedota ja yhteistä keskustelua voidaan käydä rajanvedoista helpommin. Lisäksi koetaan hyvänä, että sosiaalipalvelut mainitaan erikseen, koska nykytilanteessa eo ole ollut yksiselitteistä se, että lastensuojelun lapset/ perheet saavat kaikkia tarvitsemiaan sosiaalipalveluja esim. kotipalvelu.

4. Ehdotuksessa esitetään säädettävän lapsen sosiaalihuollon asian vireille tulosta voimassa olevan lastensuojeluasian vireille tulon sijaan. Tavoitteena on, että tämä vahvistaisi sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnin ensisijaisuutta. Onko ehdotettu sääntely tarkoituksenmukainen asetetun tavoitteen kannalta?

Ei pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4

Rovaniemellä on jo nyt uudet lastensuojeluilmoitukset ohjautuneet sosiaalihuoltolain mukaiseen palvelutarpeen arviointiin. Jo asiakkaana olevien kohdalla on lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä lastensuojelussa tai oma työntekijä sosiaalipalveluissa arvioinut lapsen tilanteen tulleen ilmoituksen myötä. Tarvittaessa on palvelutarpeen arvioinnin aikana jo avattu asiakkuus esim. perhesosiaalityössä tai lastensuojelussa tarvittavien tukitoimien käynnistämiseksi. Uudistus voisi ehkä ohjata ajattelutapaa enemmän peruspalveluiden suuntaan jos lastensuojeluasian vireilletulon sijasta käytetään terminä sosiaalihuollon asian vireille tuloa.

5. Ehdotuksessa esitetään lastensuojelun asiakkuuden päättymisestä sääntämistä. Mitä käytännön vaikutuksia tällä sääntelyllä olisi?

Asiakkuuden päättymisen tarkempi sääntely voi jäntevöittää käytäntöjä niin, että entistä tarkemmin kiinnitetään huomiota asiakkuuden päättämiseen suunnitelmallisesti eivätkä asiakkaat jää ns. seurantatilaan. Toisaalta Rovaniemen kaupungin lastensuojelussa on jo pitkään ollut käytäntönä, että lastensuojelun asiakkuudet käydään läpi pari kertaa vuodessa ja tarkistetaan ns. roikkuvat asiakkuudet ja päätetään ne.

Päättymisen sääntely lisää asiakkaiden tietoisuutta ovatko he lastensuojelun asiakkaana vai ei.

6 a. Arvioitteko ehdotetun säädöksen johtavan käytännössä avohuollon palvelujen kehittämiseen?

Ei pääosin

6 b. Miten arvioitte tämän tavoitteen toteutuvan ehdotetun säännöksen avulla?

Tehostettu avohuollon tukitoimi ei nimenä vastaa tarkoitustaan. Lastensuojelussa käytetään esim. jo nyt termiä tehostettu perhetyö ja ylipäätään lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu nähdään erityispalveluna eli viimesijaisena ja korjaavana palveluna, joka pitää sisällään tehostettuja tukitoimia lapselle, nuorelle ja hänen perheelleen asiakkaan tuen tarpeita edellyttämällä tavalla.

Perhekuntoutusta on myös järjestetty jo nykyainsäädännön puitteissa joko kotiin annettavana palveluna tai laitospuolisesti.

Avohuollon palveluiden kehittäminen ei voi olla sidoksissa lakipykälään vaan kehittämistä tulee tehdä koko ajan sen mukaan mikä on kunnassa esiintyvä tarve esim. lastensuojelulle tai peruspalveluille.

7. Sijaishuoltopaikan valintaa koskevaa sääntelyä ehdotetaan täsmennettävän. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulisi aina arvioida yksilöllisesti lapsen etu, lapsen tarpeita vastaava kuntoutuksellinen osaaminen ja lapsen varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja muun opetuksen sekä siihen tarvittavan tuen varmistaminen. Millaisia vaikutuksia näette ehdotetulla sääntelyllä olevan sijaishuoltopaikan valintaan ja sitä koskevaan päätöksentekoon? Onko pykälän sääntely asetettujen tavoitteiden näkökulmasta riittävä?

Muutos ei välttämättä tuo nykykäytäntöön muutosta, koska lapsen etu ja lapsen yksilölliset tarpeet määrittelevät jo nyt sijaishuoltopaikan valintaa. Ideana tämä on silti hyvä. Käytännön tasolla ongelmana on se, että lapsi joudutaan sijoittamaan paikkaan jossa on tilaa ja joka arvioidaan

kuitenkin olevan lähinnä parasta vaihtoehtoa. Ns. sopivia paikkoja ei välttämättä ole jatkossakaan tarjolla vaikka se olisi lakiin kirjattuna.

8. Lapsen sivistyksellisten oikeuksien toteutumisen tukemista ehdotetaan vahvistettavan erityisesti sijaishuollon aikana (49 a §, 50 §, 52 a §, 57 § ja 60 d §). Miten ehdotettu sääntely vastaa lapsen sijaishuollon aikaiseen tuen tarpeeseen perusopetuksen ja toisen asteen tutkinnon suorittamisessa?

Vaaditaan edelleen kehittämistä yhteistyörakenteiden luomiseen esim. varhaiskasvatuksen, perusopetuksen, toisen asteen opetuksen ja lastensuojelun kesken.

Lastensuojelun tehtävänä on kuitenkin varmistaa riittävän tuen saanti, mutta käytännössä tarvittavan tuen saaminen edellyttää toimia myös esim. opetuksen puolella. Jo nykyisessä lainsäädännössä on mainintoja sivistyksellisten oikeuksien toteutumisesta. Sosiaalityön tehtävänä on edistää lapsen edun mukaisten ratkaisujen löytämistä.

9 a. Onko 49 a §:n sääntely vaativasta sijaishuollosta tarkoituksenmukainen ja toteutettavissa käytännössä?

Kyllä

9 b. Mitä käytännön vaikutuksia ehdotuksella olisi?

Täsmentää vaativan sijaishuollon sisältöä ja laaja-alaisuutta. Vaatii kuitenkin kehittämistä ja aikaa, että saadaan käytännössä toteutettua. Sijaishuoltoyksiköiden toiminta todennäköisesti profiloituu entistä paremmin.

10. Selkeyttääkö ehdotettu muotoilu erityisen huolenpidon jakson hoidollista ja kuntouttavaa sisältöä?

Ei pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 10

Sananmuoto säännöllisesti jättää paljon tulkinnanvaraa.

Lastensuojelun ja terveydenhuollon yhdyspinta on edelleen ns. harmaata aluetta ja vaatii todella paljon kehittämistä. Erityisen huolenpidon järjestäminen lastensuojelulain mukaisena toimenpiteenä on johtanut siihen, että todella vaikeasti psyykkisesti oirehtiville nuorille ja/tai päihderiippuvaisille nuorille järjestetään erityisen huolenpidon jakso sen sijaan, että hoito järjestyisi esim. terveydenhuollon kautta (mt-ongelmat). Erityisen huolenpidon jakson aikarajojen pidentäminen ei edelleenkään taka sitä, hoidollisuus ja kuntouttava sisältö toteutuvat ellei terveydenhuoltoa veloiteta osoittamaan riittäviä resursseja.

11 a. Vastaako ehdotettu muotoilu näihin tavoitteisiin?

Ei pääosin

11 b. Millaisia vaikutuksia erityisen huolenpidon jakson pidentämisellä olisi?

Hyvänä koetaan, ettei erityinen huolenpito olisi enää rajoitustoimenpide. Kysymyksenä kuitenkin herää ikärajamuutos: Miten toteutetaan alle 12-vuotiaiden erityisen huolenpidon jaksot siten, ettei samoissa tiloissa vakavasti oirehtivien 17-vuotiaiden kanssa ja missä?

Edelleen kuitenkin kysymyksenä myös se missä menee terveydenhuollon vs. sosiaalihuollon yhdyspinta ja kumman tehtävänä on järjestää riittävät palvelut lapselle (esim. vakava psyykinen oireilu, syömishäiriöt jne). Jaksojen pidentäminen ei tuo ratkaisua perusongelmaan.

Erityisen huolenpidon jaksolle pääsevien lasten kannalta hyvä, jotta epäsosiaalinen käytös saadaan todella katkaistua eikä hoito jää kesken. Toisaalta jaksojen pidentäminen tarkoittaa sitä, että entistä harvempi pääsee erityis.huolenpidon jaksolle. Paikkoja on jo nyt vähän ja niihin on usein jonoa.

12. Erityisen huolenpidon jakson päätöksenteko: Millaisia vaikutuksia olisi nykyisen päätöksentekorakenteen (30 + 60 vrk) muuttamisella siihen, että jatkossa yksi päätös mahdollistaisi enimmillään 90 vuorokauden erityisen huolenpidon jakson ja sen jälkeen tarvittaessa enimmillään toisen 90 vuorokauden jakson?

Mahdollistaa päätöksen tekemisen pitemmäksi aikaa, mutta ei poista jatkuvan arvioinnin tarvetta siitä koska erityinen huolenpito tulee lopettaa.

13. Onko ehdotettu erityisen huolenpidon asumisyksiköiden henkilöstöresurssi (59 a §) riittävä?

Kyllä

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 13

Ongelmaksi voi muodostua riittävän ja osaavan henkilöstön saaminen eri ammattiryhmien osalta (vrt. nykyiset rektytointiongelmat eri tehtäviin eri puolilla Suomea).

14 a. Onko ratkaisu tarkoituksenmukainen?

Kyllä

14 b. Mitä vaikutuksia sillä olisi?

Voi kannustaa kuntia panostamaan enemmän oman tuotannon kehittämiseen . Jos kunnat/maakunnat eivät lisää omaa tuotantoa pelkona on ehopaikkojen vähentyminen entisestään.

Tällä hetkellä kuitenkin tarkoittaa esim. sitä, että sijoituspaikka voi olla entistä kauempana kotikunnasta, jos kunnat/maakunnat eivät lähde lisäämään omaa palvelutuotantoa. Tällä

puolestaan vaikutusta siihen, että lapsen henkilökohtaiset tapaamiset voivat estyä lähes kokonaan tai niiden toteuttamisessa tulee olemaan isoja haasteita pitkien etäisyyksien vuoksi vaikka etäyhteyksiä otettaisiin entistä enemmän käyttöön (eivät voi korvata kokonaan kasvokkain tapahtuvia tapaamisia).

Eriyisen huolenpidon jaksojen keskittäminen tiettyihin paikkoihin selkiyttää ja yhdenmukaistaa erityisen huolenpidon jaksojen sisältöjä ja toimintatapoja. Varmistettava, että terveydenhuolto ohjaa riittävät resurssit toimintaan jos esim. kunnalliset lastensuojelulaitokset jatkossa toteuttavat EHO- jaksoja (psykiatri, psykologi, terapia jne.).

Kysymyksenä herää käyttääkö terveydenhuolto jossain kohti julkista valtaa? Mielestämme lääkäri ei käytä tässä yhteydessä julkista valtaa muutoin kuin jos määrätään tahdosta riippumattomaan hoitoon ja sehän toteutetaan psykiatrian yksikössä eikä lastensuojelun yksikössä.

15. Miten 11 luvun säännökset rajoituksista toteuttavat sijaishuollossa olevien lasten perus- ja ihmisoikeuksia?

Säännökset rajoittavat tietyiltä osin entisestään lasten perus- ja ihmisoikeuksia, mutta antavat toisaalta enemmän mahdollisuuksia laitosten henkilökunnalle puuttua sellaisiin tilanteisiin, joissa lapsi on selkeästi vaaraksi itselleen tai muille. Raportointivelvoite valvontaviranomaisille selkiyttää ja yhdenmukaistaa esim. laitosten käytänteitä milloin rajoitustoimenpiteitä voi käyttää ja miten niitä käytetään.

63 § Yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös

Tarkennetut säännökset selkiyttävät tietyiltä osin rajoitustoimenpiteiden käyttöä, mutta on varmistettava, että vastuu päätöksenteko on määritelty tarkasti eri toimijoiden kesken (sosiaalityöntekijä, laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä)

65 § Aineiden ja esineiden haltuunotto

Tarkennetut säännökset selkiyttävät tietyiltä osin rajoitustoimenpiteiden käyttöä, mutta on varmistettava, että vastuu päätöksenteko on määritelty tarkasti eri toimijoiden kesken (sosiaalityöntekijä, laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä)

66 § Henkilöntarkastus

Henkilöntarkastuksen saa tehdä tämän pykälän mukaan yksikön henkilökuntaan kuuluva henkilö toisen henkilökunnan edustajan läsnä ollessa yksikön johtajan päätöksellä. 71§:n mukainen päihdehoidon ja kuntoutuksen aikainen kehon ulkoinen tarkastaminen on ilmeisesti eri asia, kun sen saa tehdä vain terveydenhuollon ammattihenkilö. Onko näissä sekaantumisen vaara? Miten tämä toteutetaan, jos yksikössä ei ole (paikalla) terveydenhuollon ammattihenkilöä tai onko vaatimuksena, että tällaisissa yksiköissä on oltava joka vuorossa terveydenhuollon ammattihenkilö?

68 § Kiinnipitäminen

Lisätyt ehdotukset ovat hyviä ja tarpeellisia.

69 § Liikkumisvapauden rajoittaminen

Voiko laitoksen johtaja tehdä liikkumisvapauden rajoituksen 3 + 4 vuorokautta vai ainoastaan suoraan 7vrk? Miten vuorokausi lasketaan, vaihtuuko 00 yöllä vai onko 24h? Tämä ollut jo nykyään tulkinnan varainen asia ja esim. rajoitustoimenpiteitä koskevissa koulutuksissa on voitu tulkita eri lailla miten toteutetaan.

Hyvä asia lakiehdotuksessa on, että sosiaalityöntekijä voi lieventää tai lakkauttaa liikkumisvapauden rajoituksen.

69 a § Luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttaminen

Pykälän mukaan kiinnipitämisestä tulee antaa laitoksen johtajalle kirjallinen selvitys. Jos kuljetuksen suorittaa sosiaalityöntekijä tai muu toimivaltainen viranomainen niin tuleeko heidänkin antaa selvitys laitoksen johtajalle? Onko ristiriitaista että sosiaalityöntekijä tai muu viranomainen antaa selvityksen palveluntuottajalle?

70 § Eristäminen

Muutos nykyisestä 12h + 12h eristämisestä maksimissaan neljään tuntiin on iso muutos. Onko 4h riittävä kaikkien lasten kohdalla, pitäisikö olla mahdollisuus tehdä myös jatkopäätös, esim. toinen 4h? Aikana neljän tunnin eristäminen on lyhyt. Mikä on käytännössä menettelytapa jos esim. lapsi eristetään klo 20 ja lapsi nukkuu klo 24.00. Herätetäänkö lapsi ja kerrotaan, että eristys päättynyt? Vai informoidaanko vasta aamulla? Lisäksi epäselvyyttä on välillä aiheuttanut tuleeko eristys toteuttaa erillisessä sille varatussa tilassa vai voiko eristyksen toteuttaa esim. lapsen omassa huoneessa.

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

ei kommenttia

17 a. Toteuttaako säännös tätä tavoitetta?

Kyllä pääosin

17 b. Millaisia vaikutuksia ehdotetulla 71 §:ssä säädetyillä erityisillä rajoituksilla näette olevan lapsen päihdehoidon ja -kuntoutuksen toteuttamiseen?

Henkilöntarkastuksen saa tehdä pykälän 66 mukaan tehdä yksikön henkilökuntaan kuuluva henkilö toisen henkilökunnan edustajan läsnä ollessa yksikön johtajan päätöksellä. 71§:n mukainen päihdehoidon ja kuntoutuksen aikainen kehon ulkoinen tarkastaminen on ilmeisesti eri asia, kun sen saa tehdä vain terveydenhuollon ammattihenkilö. Onko näissä sekaantumisen vaara? Miten tämä

toteutetaan, jos yksikössä ei ole (paikalla) terveydenhuollon ammattihenkilöä tai onko vaatimuksena, että tällaisissa yksiköissä on oltava joka vuorossa terveydenhuollon ammattihenkilö?

18. Miten 69 a §:ssä ehdotetut muutokset mahdollistavat luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttamisen?

Muutos täsmentää työntekijän oikeutta tehdä henkilötarkastus, ehdotus hyvä.

19. Miten tehokkaasti ehdotettu 73 §:n mukainen säännös toteuttaa eristämisen täytäntöönpanon valvontaa?

Varmasti todella tehokasta valvontaa. Laittaa miettimään entistä paremmin eristämisen perusteluita ja yhdenmukaistaa lasten oikeuksien toteutumista. Tulee kuitenkin aiheuttamaan lisätyötä laitoksen henkilökunnalle ja onko se pois ajasta lasten kanssa.

20. Miten tehokkaasti ehdotettu 74 §:n säännös kirjaamisvelvoitteesta ja toimittaminen kuukausittain aluehallintovirastoon toteuttaa rajoitustoimenpiteiden valvontaa?

Kirjaamisvelvoite ja toimittaminen Aviin lisää sitä, että rajoitustoimenpiteiden käyttö yhdenmukaistuu ja vähentää todennäköisesti/toivottavasti tulkintaeroja.

21. Ovatko ehdotetut jälkihuollon sisältöä koskevat täsmennykset riittäviä?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 21

Jälkihuollon työskentelyn aloittaminen noin vuosi ennen täysi-ikäistymistä on todettu hyväksi käytännöksi.

22. Ehdotetaan säädettäväksi uusi laki valtion lastensuojelulaitoksista ja täsmennettävän valtion lastensuojeluyksiköiden tehtäviä vaativan sijaishuollon ja perusopetuksen integroituna palveluna. Valtion lastensuojeluyksiköiden tehtävänä olisi vaativan sijaishuollon ja perusopetuksen integroidun palvelun, erityisen huolenpidon sekä lastensuojelun jälkihuollon järjestäminen. Vastaisiko ehdotetun lain 2 § vaativan sijaishuollon tarpeisiin?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 22

-

23 a. Pykälä x tai pykälät x-x §:t ovat hyvät ehdotetussa muodossa.

-

23 b. Muutosehdotus pykälään x:

-

23 c. Muutosehdotus pykälän x perusteluihin:

-

Rantajärvi Kaisa-Maria
Rovaniemen kaupunki / Sivistys- ja hyvinvointipalvelut - Kaisa-Maria
Rantajärvi, Perhe- ja sosiaalipalvelut, Työkäisten ja lapsiperheiden yksikkö,
palveluesimies ja Miia Virtamo, lastensuojelun yksikkö, palveluesimies